

A következő szempontok vezettek:

1. A latin szóalak megtanulására az átlag-tanulónak igen sok elmondásra van szüksége, (kb. 30.)

2. a latin szó jelentésében a kezdő fokon ugyanis csak a magyar jelentés az első támasza a tanulónak,

3. az olv. anyag fordításánál annyi mindenre kell figyelnie, hogy kívánatos, hogy figyelmét ne terhelje még a szó jelentése is, v. helyesebben: ne legyen még ennyivel több ismeretlen a lefordítandó mondatban.

Tehát egy órával előbbre jártunk a szó kiírással, annak ellenére, hogy tkp. az olvasmányban kellene a szavakat venni. A tanulók a tábláról írták le diktálás után. A leírás után a diktáló minden egyes szót olvasott, az osztály utánamondta, utána még háromszor karban elmondták. Ez tehát 1 írást, 1 diktálást, 1 előremondást, 1 utánamondást és 3 karban való elmondást tesz ki, összesen 7-szeri ismétlést 4 hangoztatással. Számonkérésnél még 3-4-szeri hangoztatásról gondoskodtam. Az olvasmány kapcsán is átlagban 7-8-szor fordult elő egy szó, ezt is mértem órákon keresztül: *Incolae* (10) *Italiae* (7) *constancia* (4), *temperantia* (3) *et audacia* (3) *eminent* (8). *Industriam* (8) *incolarum* (7), *laudamus* (6), *Agricolae* (5) *in casis* (4) *habitant* (6). Számonkéréskor még legalább kétszer.

Mindezeket összevetve tehát kb. 16-18-szor fordult elő egy-egy szó anélkül, hogy unalmassá, gépiessé lett volna.

Magát a módszer elgondolását itt nem ismertetem, de hangsúlyozom itt is, hogy egy pedagógiai gyakorlati folyóíratra lenne szükségünk; addig, míg az nincs meg, nem lehet reményünk arra, hogy mostani helybentopogó megállásunkból kiléphetünk.⁶

Tóth Pál.

I R O D A L O M.

Huszonkét év kisebbségi sorban*

Világválság idején nagyobb súlya van a szellemi jelenségeknek és évszázaddal elérő jelensége egy-két évtizednek. A kortárs közvetlen szemléletén és igazmondásán kívül ez is közvetlen értéket ad Ligeti Ernő könyvének. *Súly alatt a pálma*: a szimbolum értelmét nem nehéz kitalálni, a magyarság is nőtt a nehéz idők súlya alatt és úgy érezhette, mintha századok viharzottak volna el feje fölött, amíg az elnyomatás bénító érzésétől a felszabadulás élményéig eljutott. A két időpont huszonkét évi időszakot ölel fel, melynek irodalom-politikai eseményeit Ligeti Ernő a figyelő és résztvevő pontosságával méri meg és osztja fel még kisebb részekre, melyek jelentős állomások voltak a magyarság útján.

1918-1919-ig tartott a *tragikus előjáték*, ezután következett a *hőskor* (1919-25), ezt követte a *virágzás kora* (1925-30), a *helytállás kora* (1931-37) s végül a *hanyatlás kora* (1938-40.) Ez az anyagelosztás nem üres szimbolum, hanem igazi jellemző vonása a drámai folyamatnak, mely végigsodort időközben egy nemzedék lelkén s ennél még több is történt időközben: egy új nemzedék nőtt fel, mely csak az apák

⁶ Róder: A tanárság ped. továbbképzéséről. OKTK. LXIII. 9.

* *Ligeti Ernő* könyve: *Súly alatt a pálma*. Kolozsvár, 1942.

meséjéből ismerte a régi világot; sőt még ennél is több történet: a régi és új generáció ellentétei is szükségszerűen szembenálltak, súrlódtak vagy össze is csaptak ez alatt a nehéz idő alatt s a magyarság egészének nemcsak azt az életformát kellett megtalálni, mely a ránehezedő nyomástól megmenti, de a közös vezetőt is, mely a generációs és világnézeti ellentétektől is tagolt magyarságot eggyé kovácsolja. Ligeti sine ira et studio oldotta meg ennek az izgalmas kornak bonyolult lélekrajzát. Ezt megkönnyítette ugyan az, hogy közelről a szemtanú figyelmével látta az eseményeket, de meg is nehezítette munkáját az tény, hogy mint író szerkesztő és kisebbségi polgár ő maga is részese volt a történeteknek.

Könyvének gazdag tartalmát csak pillanatnyi felvételekben tudjuk érzékeltetni. A tragikus előjátékból Apáthy István, Boros György és Sándor János alakjai emelkednek ki, amint a Nemzeti Tanács és Székely Nemzeti Tanács útján próbálják erősíteni a bizonytalanságban gyötrődő lelkeket. A repatriálás jellemzi ezt a tragikus előjátékot. Sokan repatriálnak Erdélyből és sokan repatriálnak régi társadalmi helyzetükből. Vezető tisztviselők mennek börtnyárba, zsákot hordani, vagy állanak be asztalosinasnak.

A kínos bizonytalanság után elkövetkezik a még kínosabb bizonyosság: a trianoni békekötés. Ebben az időben a szellem a könyvesboltok és a sajtó útján a régebbinél nagyobb szerephez kezd jutni. Politikai szervezkedésről az első korszakban alig lehet szó, ezt a folyóirat-kultúra pótolja s az erdélyi líra és regényirodalom; mindez a kénytelen decentralizáció révén önálló és erőteljes fejlődést indít el. Gulácsy Irén, Reményik Sándor már a tragikus előjáték korában szólalnak meg, az öreg Benedek Elek fiatalhoz illő energiával tartja össze az írókat, előadó estélyeket rendez a határon belül és a határon kívül is a székely író élén. A hőskorban ráeszmélnek az örök magyar értékekre: Erdélyszerte ünnepelek Madáchot, Benedek Elek, Krenner Miklós, Halász Gyula könyveket írnak Petőfiről, Kristóf György és Borbély István Jókai életének erdélyi vonatkozásait gyűjtik össze.

A Szépművés Céh keletkezése nagy fordulópontot jelent. Nemcsak önmagáért és jól bevált alkotó munkájáért, de azért is, mert ez az orgánus egyszerre üzen hadat a pesti aszfalt-irodalomnak és az erdélyi vaskalaposságnak. Ez a hadüzenet nem pusztán szó: igazi jelzője a magyarságon belül is érezhető társadalmi és világnézeti rétegeződésnek.

Mi itt könnyen napirendre térünk egy-egy irodalmi jelenség felett, ami odaát nagyon komoly jelenség volt. Ilyen volt a konzervatív Nagy Károly református püspök mellett dolgozó Makkai Sándor Ördögsekere, mely túlfűtött vérmérsékletű hőseivel igazán merész uttörésnek látszott.

Nagyon természetes, hogy a hőskorban a színháznak is megnőtt a szerepe. Ligeti a jelenvolt rapszódos eleven erejével újítja fel az 1919. szept. 30-iki bucsújátékot, ekkor Janovics Jenőnek kellett eljátszania Hamlet híres és félelmetes monológját, melynek a cenzura csak az első sorát hagyta meg.

„Janovics játszotta a híres dán királyfit. Amikor ezt az egyetlen mondatot — *Lenni vagy nem lenni, ez itt á kérdés!* — elmondotta a félelem és izgalom lúdbörzése vett erőt rajtunk. És az érzékszerveknek ebben a sötét mámorában mintegy morfiomos álom szakadékaiban haladt a darab addig, ameddig az utolsó jelenetben az újra megcenzurázott szövegből a haldokló királyfi csak annyit mondhatott barátjának Horationak: *Én meghalok, te élsz, győzd meg igaz ügyem felől a kételkedőket!*“

A virágzás korában történik közeledés az egységes arcvonala felé. Benedek Elek, Kuncz Aladár, Spectator egyengetik ezt az utat, de egyengeti maga a törté-

nelmi helyzet is. Külön fejezet illetné meg az Erdélyi Helikon szerepét is mely már kész írónak mutatja *Tamási Áront*, kiforrott költőnek *Áprily Lajost*. Még az ismertetésben is külön fejezetet írhatnak *Kuncz Aladár* esszéiről és irányító munkájáról, mely őt egyenesen *Kazinczy* mellé helyezi. *Kuncz Aladárban* irodalompolitikai munkája közben már érlelődik a *Fekete kolostor* megrendítő regénye, melynek kinyomatását lankadó erővel magérte, de korrigálását csak barátai végezhették.

Az *Erdélyi Helikon* nemcsak újat hozott, nemcsak a transzilvanizmust tükrözte, de egyben középutat is jelentett a jobb és baloldal között, melyet egyrészt az Erdélyi Irodalmi Társaság, másrészt a Korunk és munkaköre képviseltek. Ligeti annál tárgyilagosabban vázolja e jelenséget, mert ő maga is az *aurea mediocritas* embere mint író és polgár egyaránt. Ligeti Ernő szubjektív érzése csak egy dologban nyilatkozik meg: Erdély szeretetében. A maga irodalmi szerkesztői munkásságáról tartózkodóan ír, annál nagyobb buzgósággal tárja fel a 22 éves erdélyi szellemtörténet minden kis dokumentumát. Acélos hittel hirdeti, hogy az *erkölcs felsőbb-sége volt az, ami az erdélyi kisebbséget igazán értékes népegyéniséggé avatta*. Talán az a hit már magának a transzilvanizmusnak tartozéka, de mindenesetre egyetemes érvényű feltétele minden szellemi értéknek. Ligeti Ernő jó munkát vállalt, mikor megmutatta, hogy ennek az *erkölcsi elsőbb-ségnek jegyében lehetett az örök magyar értékeket átmenteni*.
Kemény Gábor.

Kerekesházy József: Az utolsó szultán. Singer és Wolfner. Budapest. 1940. 402. oldal.

A kulturális és világnézeti távolban levő Törökország a világháborúban szövetségesünk volt, azonban a népi megismerést a fegyverbarátságnak ez a tragikus négy éve nem mozdíthatta elő. A törökség a maga szultán-kalifátusával a keletiség izzó etnikumát és erkölcsiségét képviselte társadalmi életében és világfelfogásában. A két nép közötti távolságot tehát most a kulturtörténetíró kísérelte meg áthidalni.

A könyv címe kellemesen megtéveszti az olvasót. Az utolsó félszázad politikai és művelődési helyzetképét kapjuk a vezetőszemélyek jellemrajzaiban, Konstantinápoly leírásában, majd a keleti eredetű török szokások ismertetésében. Épen ezért a könyv műfaját nehéz volna meghatározni. Az irodalmi székemk egyikébe sem illeszthető be maradéktalanul. Szerkezetében ugyan gyakran a regény jegyeit árulja el, de viszont az író elbeszélő hajlamát a historikusnak tudományosabb igényei mér-sékelik.

Történeti eseménysorozata felőleli Abdul Aziz, V. Murád majd Abdul Hamid szultánoknak uralmát, mely időszakot már az *ifjú-török mozgalom* forogásai nyugtalanították. Közben egyre nő a nyugati országok között is a háborús feszültség s Törökország is fel akar készülni a bekövetkezendő összecsapásra. Abdul Hamid nyitja meg országát a török befolyásnak. Vilmos császár is ellátogat Konstantinápolyba, de a látogatás minden káprázatos külsősége mögött is felfedezhető a politikai célnak: a berlin-bagdadi vasút terve. Ezután porosz mérnökök és tisztek jönnek Törökországba a tengerszorosok háborús megerősítésére és a hadsereg megszervezésére.

Abdul Hamidot a trónon VI. Mohamed követte. A sors iróniája, hogy épen ennek a költői hajlamú, békés embernek kellett a világháborúba beavatkoznia. Törökországnak a világháborúba való belesodródását és Wangenheim német követ nagyfőntosságú megbízatását a szerző a vezetőszemélyek naplói és a titkos megegyezések, jegyzőkönyvek alapján ismerteti.